

مقاله پژوهشی

نقش سرمایه‌های فرهنگی در ادراکات زیباشناسانه گردشگران بر اساس نظریه بورديو
(مورد کاوی مسجد کبود تبریز)*فرزانه صلاحی مهر^۱، پریسا هاشم‌پور^{۲*}

۱. دانشجوی دکتری معماری اسلامی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.

۲. استاد، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵ تاریخ قرارگیری روی سایت: ۱۴۰۳/۱۲/۰۱

چکیده با وجود ارزش‌های میراث فرهنگی و نقشی که در تبادلات فرهنگی جامعه میزبان در زمینه گردشگری ایفا می‌کند، به دلیل ابعاد و سطوح پیچیده‌تر معماری در قیاس با سایر اشکال و محصولات گردشگری میراث، گردشگران کمتری توانایی دریافت ارزش‌های فرهنگی آن و به عبارتی ادراک زیباشناختی آن را دارا هستند. براساس دیدگاه بورديو، سرمایه فرهنگی به‌عنوان یکی از تمایلات زیبایی‌شناختی به استعداد و توانایی درک و ارزش‌گذاری افراد بر آثار هنری اشاره دارد. این پژوهش به اثبات نظریه بورديو در زمینه گردشگری میراث (گردشگری معماری) به‌عنوان بخشی از گردشگری فرهنگی که تبادلات فرهنگی جامعه میزبان را هدف قرار می‌دهد، می‌پردازد و چگونگی تأثیر ابعاد سرمایه فرهنگی بر سطوح ادراک زیباشناسانه آثار میراث (معماری) را بررسی می‌کند. رویکرد پژوهش کمی و در قالب شیوه همبستگی است که با توجه به ماهیت آن، تلفیقی از راهبردهای کمی و کیفی استفاده شد. در بخش نظری پژوهش، از شیوه تحلیل محتوای کیفی بهره گرفته شد؛ به‌طوری‌که ابعاد سرمایه فرهنگی و سطوح ادراک زیباشناختی در معماری براساس دیدگاه بورديو و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای شناسایی شد. در بخش میدانی پژوهش، برای دست‌یافتن به رابطه سرمایه فرهنگی و ادراکات زیباشناختی از آثار میراث (معماری)، براساس شاخص‌های بخش نظری، به گردآوری پرسش‌نامه پرداخته شد. تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه‌ها، با شیوه تحلیل معادلات ساختاری (PLS) انجام شد. جامعه آماری پرسش‌نامه‌ها، گردشگران مسجد کبود تبریز و حجم نمونه ۱۴۰ است. جهت اطمینان از کیفیت نمونه‌گیری، آزمون KMO و بار تلت استفاده شد. شاخص نیکویی برازش برای ارزیابی مدل اندازه‌گیری شامل بارهای عاملی، روایی و پایایی متغیرها و همچنین برای ارزیابی مدل ساختاری شامل ضریب مسیر، اندازه اثر و میانگین و انحراف معیار به کار گرفته شد. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده تأثیر مثبت (مستقیم) و نسبتاً قوی سرمایه فرهنگی بر ادراک زیباشناختی است. تأثیر مثبت و معنادار سرمایه فرهنگی بر زیبایی‌شناسی اجتماعی (سطوح بالاتر) و تأثیر منفی و معنادار سرمایه فرهنگی بر زیبایی‌شناسی فرمی (سطوح پایین‌تر)، تأییدی بر سلسله‌مراتبی بودن سطوح ادراک زیبایی‌شناسی است. در نهایت متغیر سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته و نهادینه‌شده، تأثیر مثبت و غیرمعناداری بر ادراک زیباشناختی و سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته تأثیر منفی و معناداری بر ادراک زیباشناختی دارد.

واژگان کلیدی سرمایه فرهنگی، بورديو، گردشگری، ادراک زیباشناسانه، مسجد کبود تبریز.

می‌کند و میهمانان می‌توانند برخی ارزش‌های فرهنگی جامعه میزبان را که خودشان کمتر به آن توجه داشته‌اند، شناسایی و معرفی کنند (Taghvaei & Safarabadi, 2012, 61). گردشگری میراث برای کمک به شناخت ریشه‌های فرهنگی جامعه میزبان، تقویت علاقه به تاریخ یا فرهنگ و ارائه استدلال‌های قوی‌تر برای حفظ یک منطقه به‌عنوان یک جاذبه گردشگری ارزشمند، مطرح است (Prezioso et al., 2020, 24). گردشگری میراث بر

مقدمه امروز صنعت گردشگری در دنیا، یکی از منابع مهم درآمد و در عین حال از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست (Mousavi et al., 2022, 21). گردشگری، ارزش‌های فرهنگی جامعه میزبان را به سایر جوامع و فرهنگ‌ها معرفی

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری «فرزانه صلاحی مهر» با عنوان «تبیین مدل توسعه گردشگری پایدار مبتنی بر معماری گردشگری» است که به راهنمایی «پریسا هاشم‌پور» در دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز در حال انجام است.

** نویسنده مسئول: ۰۹۱۴۳۱۰۹۰۴۱@p.hashempour@tabriziau.ac.ir

آثار تاریخی در زمینه گردشگری، بررسی عوامل توسعه گردشگری فرهنگی شهری و روستایی و تبیین مدل توسعه گردشگری فرهنگی در ایران پرداخته‌اند. این در حالی است که در سال‌های اخیر توجه به گردشگر و نگرش‌های وی موضوع بسیاری از پژوهش‌های غیرداخلی بوده است. برای مثال گائو و همکاران (Gao et al., 2021) در مقاله «درک و مصرف گردشگران چینی از میراث فرهنگی: دیدگاه نسلی»، به بررسی درک گردشگران چینی از میراث فرهنگی داخلی و مصرف یک سایت میراث فرهنگی مشهور چینی از نظر انگیزه و رضایت در چهار نسل پرداخته‌اند. لای، ژانگ و همکاران (Lai et al., 2021) در مقاله «بررسی تأثیر ارتباط فرهنگی و حافظه گردشگری بر قصد بازدید مجدد»، به بررسی چگونگی تأثیر خاطرات فرهنگی، تماس فرهنگی و نگرش به فرهنگ گردشگران بر قصد بازدید مجدد آن‌ها پرداخته‌اند. خو و همکاران (Xu et al., 2016) نیز در مقاله «نقش گرایش فرهنگی و مشارکت در تجربه گردشگری میراث: توسعه یک مدل گرایش درگیری تجربه گردشگری فرهنگی (TIE)»، بر اساس تئوری تماس فرهنگی و تئوری مشارکت گردشگر، رابطه بین فرهنگ محلی و گردشگری را آشکار می‌کنند.

گردشگری داخلی در کشور تنها وجه مرتبط با آثار و بافت تاریخی و پیامدهای این نوع گردشگری بر جامعه میزبان را مورد هدف قرار داده؛ در حالی که نقش مخاطب (گردشگر) به‌عنوان وجه اساسی دیگر در توسعه گردشگری میراث مغفول مانده است. این پژوهش در جهت کاهش خلاهای موجود، سرمایه فرهنگی گردشگران و نقش آن در ادراکات زیباشناختی آثار میراث (معماری) طبق نظریات بوردیو را اساس کار خویش قرار داده است.

در زمینه نقش سرمایه‌های فرهنگی بوردیو در مصرف فرهنگی آثار هنری، پژوهش‌های زیر معرفی می‌شوند. یوسفی و همکاران (Yusefi et al., 2022) در مقاله «تأثیر طبقه و سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر سلیق هنری (مورد مطالعه: شیراز)»، پیمایشی در خصوص تأثیر طبقه و سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی بر سلیق هنری بر اساس دیدگاه بوردیو انجام می‌دهند. نیومن و همکاران (Newman et al., 2013)، در مقاله «چگونه سرمایه فرهنگی، عادت و طبقه بر پاسخ سالمندان به حوزه هنرهای تجسمی معاصر تأثیر می‌گذارد»، پاسخ افراد مسن به هنرهای تجسمی معاصر را بررسی می‌کنند که چارچوبی برای تجزیه و تحلیل مصرف هنر و ساخت بوردیو از سرمایه فرهنگی، عادت و میدان ارائه می‌شود. جرگ (Jörg, 2009)، در مقاله «سرمایه فرهنگی و ادراک موسیقایی. یک آزمون تجربی از نظریه بوردیو در مورد درک هنری»، با استفاده از مثالی از درک موسیقی اپرا، ارتباط سرمایه فرهنگی با دریافت هنری را آزمایش می‌کند.

مبانی نظری

• نظریات بوردیو

بوردیو از جامعه‌شناسانی است که ستون اصلی برنامه

معماری منحصر به فرد تاریخی، باورهای مذهبی، غذاهای سنتی و سایر ویژگی‌های فرهنگی مقصد برای جذب گردشگران، برای گشت‌وگذار و تجربه، متکی است (Zhang et al., 2023, 2).

با وجود ارزش‌های میراث فرهنگی و نقشی که در تبادلات فرهنگی جامعه میزبان در زمینه گردشگری ایفا می‌کند، به دلیل ابعاد و سطوح پیچیده‌تر معماری در قیاس با سایر اشکال و محصولات گردشگری میراث، گردشگران کمتری توانایی دریافت مفاهیم فرهنگی نهفته در آن را دارا هستند؛ به‌طوری که بازدید از این آثار، در قالب یک اثر کالبدی صرف انجام می‌شود که تنها به لحاظ ظاهری، تصویری زیبا از مقصد را در ذهن مخاطب متبادر می‌کند. لذا عدم توجه سیاستگذاران به حفظ این میراث فرهنگی و اهمیت آن در توسعه گردشگری فرهنگی، می‌تواند منجر به نابودی ارزش‌های محلی و الگوهای فرهنگی نهفته در آن شود. بخش عمده‌ای از این پژوهش نیز در صدد افزایش تعاملات فرهنگی بین جوامع و ارزیابی میزان بهره‌مندی گردشگران میراث (معماری) از ارزش‌های فرهنگی جامعه میزبان است که به صورت ادراک زیباشناختی آن‌ها از آثار هنری متبلور می‌شود. در این فرایند، مخاطب عاملی مهم در فهم و دریافت یک اثر هنری است (Yusefi & Zarekhalili, 2019, 146). از جمله رویکردهای مرتبط با این زمینه، رویکرد سرمایه فرهنگی است. بوردیو تأثیر سرمایه فرهنگی بر مصرف، فعالیت و سبک زندگی را با توسل به نظریه تمایز بیان می‌کند؛ بر اساس نظریات بوردیو، مفهوم پرمحتوای سرمایه فرهنگی به‌عنوان یکی از تمایلات زیبایی‌شناختی به استعداد و توانایی درک، رمزگشایی و ارزش‌گذاری افراد بر آثار هنری اشاره دارد (Amir Mazaheri, 2015). معماری نیز یکی از همین هنرهای متعالیست و این پژوهش بر آن است که بررسی ادراکات زیباشناختی در ارتباط با سرمایه‌های فرهنگی گردشگران میراث (معماری) در شهر تبریز بپردازد. در این میان، مسجد کبود تبریز در مسیر جاده تاریخی ابریشم قرار گرفته و به‌رغم نقش و اهمیت این میراث فرهنگی و معماری در توسعه صنعت گردشگری، آموزش‌ها و اقدامات لازم در جهت شناسایی عوامل مؤثر در حفظ و انتقال ارزش‌های نهفته در این اثر انجام نشده است. بنابراین نقش سرمایه فرهنگی گردشگران مسجد کبود تبریز به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی شهر تبریز اهمیت می‌یابد. بنابراین، سؤالات اساسی پژوهش بر این استوارند که ابعاد سرمایه فرهنگی و سطوح ادراک زیباشناختی در معماری کدام‌اند و سرمایه‌های فرهنگی گردشگران، چگونه در ادراک زیبایی‌شناسانه آن‌ها از معماری مسجد کبود تبریز تأثیر می‌گذارد؟ شناسایی و بهبود عوامل تأثیرگذار در ارتقای سرمایه فرهنگی گردشگران، می‌تواند در ادراک زیباشناختی گردشگران مسجد کبود تبریز و انتقال مفاهیم فرهنگی آن، مؤثر باشد.

پیشینه پژوهش

با بررسی پیشینه‌های نظری و عملی در ارتباط با گردشگری در ایران می‌توان فهمید برخی از این اقدامات، تنها به بررسی وضعیت

فرهنگی و ظرفیت افراد در شناخت و کاربرد کالاهای فرهنگی اشاره دارد. سرمایه فرهنگی تجسم یافته به شکل خصلت‌های فکری و جسمی (Ganji & Heydarian, 2014, 80 & 85) و مشتمل بر دو گونه مکتسبات آگاهانه و میراث‌بری منفعلانه شخص است (Hajizadehmeimandi & Falakodin, 2017, 14). سرمایه فرهنگی عینیت یافته از بدیهی ترین نوع سرمایه فرهنگی است که افراد جامعه از آن بهره‌مند می‌شوند و در اشیاء مادی و به‌ویژه کالاهای فرهنگی تجسم می‌یابد (Bourdieu, 2005, 137). سرمایه فرهنگی نهادینه شده به صورت مدارک دانشگاهی آشکار می‌شود (Sharbatian et al., 2023, 143) و برای دارنده آن پایگاه اجتماعی ایجاد می‌کند (Ganji & Heydarian, 2014, 85). در ادامه براساس تعاریف سرمایه فرهنگی و با استناد به پژوهش‌های پیشین، شاخص‌های ابعاد سرمایه فرهنگی طبق جدول ۱ طبقه‌بندی می‌شود.

• ادراکات زیباشناختی در معماری

ادراک از جوه لازمۀ تجربه هنری است. بعضی از فیلسوفان معتقدند هنر دارای توانایی ارائه حقیقت و عواطف است و بعضی دیگر معتقدند که از طریق ادراک محتوای اثر هنری به ادراک آن دست یافته است (Yusefi & Zarekhalili, 2019, 146). ادراک انسان از اثر هنری در پی برقراری ارتباط با اثر شکل می‌گیرد. مفاهیم و ارزش‌های نهفته در یک اثر هنری که در ورای تفکر سازنده قرار داشته است، در ارتباط با اثر تجلی می‌یابد. فرایند ادراک اثر، همان دریافت تفکر خالق اثر است (Ambrose & Panie, 2006, 3) که در یک کالبد خود را به منصف ظهور می‌رساند. ادراک زیباشناختی نیز صرفاً با حواس میسر نیست و در نظرگیری وضعیت ذهنی کاربر که در تجربه معماری با آن درگیر می‌شود، امری ضروری است (Karimi & Moradi, 2021, 3). در ادامه، سطوح ادراک زیباشناختی تبیین و براساس انواع زیبایی‌شناسی در معماری، مراتب ادراک زیبایی‌شناسی در معماری تبیین می‌شود.

جامعه‌شناسی وی، تلاشی برای فرارفتن از انتخاب اجباری و تشریفات از بین عینیت‌گرایی و ذهنیت‌گرایی است (Pirbabaie & Soltanzadeh, 2015, 74). او واژگان جدیدی چون سرمایه، تمایز و درک هنری را به جامعه‌شناسی وارد کرد. نظریۀ تمایز: دارندگان سرمایه فرهنگی، خود را با مصرف فرهنگ و هنر متعالی از بقیه متمایز می‌کنند. بورديو در کتاب تمایز، ترجیحات کردارهای زیبایی‌شناسانه طبقات و خرده‌طبقات ساختار اجتماعی فرانسه را به‌ویژه با میزان ذائقۀ اشکال هنری متعالی نظیر نقاشی، موسیقی، ادبیات و تئاتر تحلیل می‌کند (Lareau & Weininger, 2004, 889). سرمایه فرهنگی با تأثیر غیرقابل‌وصف خود انواع ذائقه‌ها را سامان داده است و کسانی که این سرمایه را بیشتر دارند، به راحتی می‌توانند پیام اثر را درک کنند (Amir Mazaheri, 2015).

نظریۀ سرمایه: به عقیده بورديو در هر میدانی میان گروه‌های اجتماعی چهار نوع سرمایه ردوبدل می‌شود که عبارتند از سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی، سرمایه نمادین و سرمایه فرهنگی که شامل سلیقه‌های خوب، راه‌رسم پسندیده، پیچیدگی شناختی و توانایی پذیرش محصولات مشروع از قبیل هنر موسیقی کلاسیک، تئاتر، ادبیات و تسلط بر نظام نمادین است (فاضلی، ۱۳۸۲، ۳۸). نظریه درک هنری: به گفته بورديو در هر خوانش زیبایی‌شناسانه از یک نقاشی، مخاطب باید «رمزگان» درست را بداند تا بتواند جنبه‌های شکلی و سمبولیک اثر را رمزگشایی کند. رمزگانی که توسط نخبگان فرهنگی و مختص متون اجتماعی-تاریخی خود ساخته شده‌اند. درحالی‌که افراد با سطح تحصیلات پایین چنین دانشی ندارند. بورديو نظریۀ خود درباره «دل‌بخواهان‌بودن ساختار اجتماعی درک زیبایی‌شناسانه» را با عنوان طرح نظریه‌ای جامعه‌شناسانه در باب درک هنری بسط داد (Webster, 2017, 60).

• سرمایه فرهنگی

سرمایه فرهنگی از نظر بورديو به تمرکز و انباشت انواع کالای جدول ۱. تبیین شاخص‌های ابعاد سرمایه فرهنگی. مأخذ: نگارندگان.

ابعاد	شاخص‌ها	منابع
مهارت ذهنی	دانش عمومی، دانش تخصصی، شناخت هنرمندان و اندیشمندان، زبان دوم	فتحی و دهقانپور (۱۳۹۹) / Najari et al. (2021) / Nazoktabar & Ebrahimi Kiyapey (2022)
سرمایه فرهنگی تجسم یافته (درونی شده)	ارتباط اجتماعی، خوب صحبت کردن، پشتکار و مسئولیت‌پذیری، مدیریت بحران	
مهارت جسمی	مهارت ورزشی، مهارت هنری (تجسمی، موسیقایی، ادبی، نمایشی، صناعی)، مهارت رایانه‌ای	
تملك کالای فرهنگی	داشتن کتاب، داشتن آثار و ابزار هنری (مانند تابلوهای نقاشی، آلات موسیقی و ...)	Najari et al. (2021) / Nazoktabar & Ebrahimi Kiyapey (2022)
سرمایه فرهنگی عینیت یافته	مطالعه روزانه، فعالیت ورزشی، استفاده از کامپیوتر، گوش دادن به موسیقی و تماشای برنامه، بازدید از گالری هنری، کتابخانه و شرکت در همایش، کنسرت، سینما، تئاتر و رویداد ورزشی	
سرمایه فرهنگی نهادینه شده	مدرك دانشگاهی، مدرک تحصیلی خانواده، مدرک غیردانشگاهی و شغل متناسب	Hajjabllo et al. (2018) / سپهرنیا (۱۳۹۴)

سوطح ادراکات زیباشناختی

مخاطب به سمت آن تمایل پیدا کند و جذب شود. این روند حاصل از دریافت ماده و عینیت اثر خواهد بود. در مرحله دوم، مخاطب به تحلیل اجزا و عناصر اثر می‌پردازد. در این فرایند، به ویژگی‌های نهفته در اثر توجه می‌شود؛ به طوری که ویژگی‌های بصری اثر دریافت و براساس آن، تحلیل ارزش‌ها و نمادها در ذهنیت مخاطب انجام می‌شود. در مرحله سوم، مخاطب به دنبال درک تفکر خالق و احساساتی است که از خالق در زمان خلق اثر رخ داده است. در این مرحله، تفسیر بیان می‌شود و مخاطب به دنبال اکتشاف و دستیابی به معنا و مفاهیمی است که در ذهن خالق بوده است. در طی این سه مرحله، نظاره‌گر می‌تواند دریافتی از اثر داشته باشد و زیبایی یک اثر را دریافت کند.

در دیدگاه پانوفسکی (Panofsky, 1939) برای معماران سه سطح ارزیابی هنری وجود دارد: اول، شناخت ملموس از موضوع و کیفیات بیانگرش (مشاهده‌گران مبتدی)؛ دوم، شناخت سمبول‌های قراردادی دریافتی در زمان مشاهده (مشاهده‌گران تحصیل کرده) و نهایتاً شناخت اینکه نقاشی حاصل کار استراتژیک هنرمند در یک متن اجتماعی به خصوص است (تاریخ نگاران هنر). شاید شباهت این سه دسته‌بندی با سه شیوه ادراک زیباشناسی «ابژکتیو»^۲ و «بازتابی»^۳ که چهار سال بعد بوردیو در طرحی بر نظریه‌ای در باب «عمل» مطرح می‌کند، اتفاقی نبوده باشد (Webster, 2017, 62). کل کار بوردیو می‌تواند تلاشی برای فراتر رفتن از شکاف سوپژه/ابژه و تبدیل آن به یک رابطه باشد. برای تحلیل مناسب رابطه سوپژه/ابژه، باید شرایط اجتماعی که مربوط به دانش و درک عملی است،

در مواجهه با یک اثر هنری، علاوه بر ویژگی‌های کالبدی و ظاهری اثر، درک و شناخت ابعاد فراکالبدی اهمیت فراوانی دارد. با توجه به اهمیت ارزش‌ها و معانی نهفته در اثر، به خصوص ارزش زیبایی‌شناسی، حضور مخاطب به‌عنوان یک عامل فرایند ارتباطی بین اثر هنری و خوانش ارزش‌ها و زیبایی در فرایند ادراک مهم خواهد بود. دافرن (Dufrenne, 1973) در بحث ادراک دو موضوع را مطرح می‌کند: نخست ادراک عادی و دیگری ادراک زیباشناختی. ادراک زیباشناختی صرفاً سازماندهی حوزه ادراک نیست، بلکه در عین حال، واکنش عاطفی و تأثیرگذار نسبت به عناصر ظاهری و شکلی است. این با شهود و تأمل درگیر است، توجه به جهان فراعینی دارد و به تعالی بخشیدن به درک معمول اشیا کمک می‌کند (Ahmadi et al., 2016, 14 & 15). در جدول ۲ رویکردهای مختلف ادراکات زیباشناسی، از دیدگاه اندیشمندان بررسی شده است.

مطابق مفاهیم به‌دست‌آمده در جدول ۲، سه مفهوم عینیت، ذهنیت و اکتشاف در ارتباط با شیوه‌های ادراک زیباشناختی قابل تبیین است. براین اساس، ادراک، کشف کردن است که به‌صورت فرایندی ذهنی و عینی ایجاد شده و با تأمل درگیر است. ادراک در تعامل با عینیت اثر ایجاد شده و سبب ادراک و خوانش اثر در پس ذهنیت مخاطب و کشف معنای درون اثر است که فرایندی سلسله‌مراتبی را در ادراک زیباشناختی آثار هنری نشان می‌دهد (ibid., 18 & 19). نخستین مرحله در یک زمینه، مشاهده اثر به‌عنوان یک کلیت است. ویژگی‌های خاص لحاظ‌شده در اثر هنری سبب می‌شود که جدول ۲. رویکردها و شیوه‌های ادراک زیباشناختی براساس پژوهش‌های پیشین. مأخذ: نگارندگان.

شیوه	رویکردهای ادراک زیباشناختی	پژوهشگر
عینیت، ذهنیت	عینیت‌گرا / شناخت‌گرا	Chalmers (1978)
	عینیت‌گرا / شناخت‌گرا	Chen et al. (2009)
عینیت، ذهنیت، اکتشاف	عینیت‌گرا / شناخت‌گرا / معناگرا / ادراکی	Daniel & Vining (1983)
	عینیت‌گرا / شناخت‌گرا / معناگرا / ادراکی	Zube et al. (1982)
عینیت، ذهنیت	ابعاد حسی / کل‌نگرانه / شناختی	Brady (1998)
عینیت، ذهنیت، اکتشاف	مشهودات / کشف معنا / رمزگشایی	Dufrenne (1973)
عینیت، ذهنیت، اکتشاف	ادراک حسی / ادراک ذهنی بصری / عقلی	سهروردی (۱۳۷۳)
عینیت، ذهنیت، اکتشاف	شکل / محتوا / تکامل	صدرالدین شیرازی (۱۳۸۰)
عینیت، ذهنیت	تجربه احساسی / ابعاد شناختی	Moosavian (2022)
عینیت، ذهنیت، اکتشاف	ویژگی عینی / نظام مفهومی فرهنگی / کمال	خدابخش و عباس‌زاده (۱۴۰۰)

اندیشمندان غربی

اندیشمندان اسلامی

سایر پژوهشگران

«زیبایی‌شناسی فرمی» و «زیبایی‌شناسی روان‌شناختی»، مبتنی بر ارزش‌های حسی و انگیزشی، متناظر با سطح اول ادراک زیباشناختی یعنی دریافت کلیت ملموس قرار می‌گیرد که بر پایهٔ عینیت محیط و کیفیات آن شکل می‌گیرد. «زیبایشناسی نمادین» مبتنی بر ارزش‌های بیانی و تداعی‌کنندهٔ معانی، متناظر با سطح دوم ادراک زیباشناختی یعنی تحلیل ارزش‌ها و نماد قرار می‌گیرد که بر پایهٔ ذهنیت مخاطب و آگاهی وی شکل می‌گیرد. «زیبایشناسی اجتماعی» نیز مبتنی بر انگاره‌های اجتماعی، متناظر با سطح سوم ادراک یعنی تفسیر نگرش اجتماعی است که بر پایهٔ اکتشافات معنایی در نگرش خالق اثر شکل می‌گیرد. در ادامه با بررسی پژوهش‌های پیشین، مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی در معماری، در سه سطح ادراکی، مطابق جدول ۳ استخراج می‌شود.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی است. رویکرد آن کمی و در قالب شیوهٔ همبستگی است که سرمایهٔ فرهنگی، متغیر مستقل و ادراک زیباشناختی، متغیر وابسته است. علی‌رغم کمی بودن پژوهش، با توجه به ماهیت آن، تلفیقی از راهبردهای کمی و کیفی برای پیشبرد اهداف پژوهش استفاده شده است که در ادامه معرفی می‌شوند. در بخش نظری پژوهش، از شیوهٔ تحلیل محتوای کیفی بهره گرفته شده است؛ به طوری که به شناسایی ابعاد سرمایهٔ فرهنگی و سطوح ادراک زیباشناختی در معماری براساس دیدگاه بوردیو و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای می‌پردازد. تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش پژوهشی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرایندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی و تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته شده دانست (Hsieh & Shannon, 2005, 7). این روش به منظور استنباط تکرارپذیر و معتبر از داده‌ها در مورد متن آن‌ها به کار می‌رود (Krippendorff, 2016, 25). در بخش میدانی پژوهش، برای دست‌یافتن به رابطهٔ سرمایهٔ فرهنگی و میزان ادراکات زیباشناختی از آثار میراث (معماری)، براساس شاخص‌های بخش نظری، در مجموع ۲۲ گویه (۱۳ گویهٔ ادراک زیباشناسانه و نه گویهٔ سرمایهٔ فرهنگی) به‌دست آمده و با بهره‌گیری از طیف لیکرت و

به‌طور بازتابی در نظر گرفته شود (Ribeiro & Miraldi, 2022, 115). در ادامه براساس سه شیوهٔ ادراک بوردیو، سطح‌بندی شیوه‌های ادراک زیباشناختی انجام شده است (تصویر ۱).

- مراتب ادراک زیبایی‌شناسی در معماری

ازجمله زمینه‌هایی که می‌توان در آن مفاهیم زیبایی را محقق کرد، هنر و معماری است (Grutter, 1997). زیبایی دو ویژگی دارد: ویژگی‌های بیرونی و دیدنی که با حواس انسان درک می‌شود و ویژگی‌های درونی و نادیدنی که با عقل انسان درک می‌شود. سانتایانا (Santayana, 1896)، ویژگی فرمی که از طریق ساختار سطح، بافت، روشنایی و رنگ به محیط شکل می‌دهند را از جنبه‌های اصلی زیبایشناسی می‌داند. چارلز موریس (Morris, 1938)، به چگونگی قرارگیری ساختمان در محیط و معنایی که نماد را به استفاده‌کنندگان ربط می‌دهد، اشاره دارد. راپاپورت (Rapoport, 1982)، زیبایی‌شناسی را شیوهٔ غیرکلامی برای تبادل پیام‌هایی چون شئون اجتماعی، جهان‌بینی و پیشینهٔ خود می‌داند. هلسون (Helson, 1948)، طبق رویکرد روان‌شناسی زیست‌شناختی، سطح انگیزشی را وابسته به ساختار محیط، شخصیت، انگیزش و نیازهای فردی می‌داند (Soleimani & Mondégari, 2017, 68 & 69). بنابراین می‌توان به گونه‌بندی زیبایی‌شناسی معماری در چهار بخش زیبایی‌شناسی فرمی، روان‌شناختی، نمادین و اجتماعی دست یافت و آن‌ها را در تناظر با سطوح مختلف ادراکات زیباشناختی قرار داد (تصویر ۲).

شیوهٔ ادراک از دیدگاه بوردیو	سطوح ادراک زیبایشناختی	عینیت	سطح اول (دریافت)	کلیت ملموس
ابژکتیو	عینیت	سطح اول (دریافت)	کلیت ملموس	
سوبژکتیو	ذهنیت	سطح دوم (تحلیل)	ارزش‌ها و نماد	
بازتابی	اکتشاف	سطح سوم (تفسیر)	نگرش اجتماعی	

تصویر ۱. سطح‌بندی شیوه‌های ادراک زیبایشناختی براساس دیدگاه بوردیو. مأخذ: نگارندگان.

شیوهٔ ادراک از دیدگاه بوردیو	سطوح ادراک زیبایشناختی	عینیت	سطح اول (دریافت)	کلیت ملموس	گونه‌های زیبایی‌شناسی در معماری
ابژکتیو	عینیت	سطح اول (دریافت)	کلیت ملموس	زیبایی‌شناسی فرمی زیبایی‌شناسی روانشناختی	
سوبژکتیو	ذهنیت	سطح دوم (تحلیل)	ارزش‌ها و نماد	زیبایی‌شناسی نمادین	
بازتابی	اکتشاف	سطح سوم (تفسیر)	نگرش اجتماعی	زیبایی‌شناسی اجتماعی	

تصویر ۲. تناظر گونه‌های زیبایی‌شناسی در معماری با سطوح ادراکات زیبایشناختی در دیدگاه بوردیو. مأخذ: نگارندگان.

سطح	زیبایی‌شناسی	شاخص‌ها	منابع
اول	ادراک ابژکتیو	فرمی - وحدت و انسجام - تناسب و هماهنگی - تنوع و تضاد	بابازاده و همکاران (۱۴۰۱)/ Moosavian & Aminzadeh Gohar Rizi (2022)/ Sadeghi et al. (2019)/ Karimi & Moradi (2021)
دوم	ادراک سوپژکتیو	نمادین - پدیده‌های ذهن آشنا و خاطره‌انگیزی - عناصر بومی و اصالت زمینه - عناصر و تزئینات نمادین - روابط معنایی در فرم و فضا	بابازاده و همکاران (۱۴۰۱)/ Moosavian & Aminzadeh Gohar Rizi (2022)/ Soleimani & Mondegarari (2015)/ Karimi & Moradi (2021)
سوم	ادراک بازتابی	اجتماعی - اهمیت و ارزش تاریخی ساخت بنا - سبک ساخت بنا و علل شکل‌گیری - پیام‌ها و دیدگاه‌های اجتماعی موجود	Moosavian & Aminzadeh Gohar Rizi (2022)

جدول ۴. آزمون کایزر-مایر-اولکین و آزمون بارتلت. مأخذ: نگارندگان.

مقدار	آزمون
۰/۷۵۶	معیار کایزر-مایر-اولکین برای کیفیت حجم نمونه
۱۲۴۵/۳۱۷	آزمون کای-دو
۲۳۵	آزمون کروی بودن بارتلت درجه آزادی
۰/۰۰۰	معناداری

میزان همبستگی و بار هر متغیر آشکار با متغیر پنهان مربوطه است. در صورت وجود بارهای عاملی پایین، باید متغیرهای آشکار با بارهای پایین حذف شوند تا مدل پایایی و روایی بهتری داشته باشد (Davari & Rezazadeh, 2014, 80). در این مدل، بعد از تحلیل اولیه (تصویر ۴)، دو متغیر آشکار (KV و PZ) با بارهای عاملی کمتر از ۰/۴ حذف شدند و مدل برای بار دوم بررسی شد. در مدل جدید و نهایی (تصویر ۵) همه بارهای عاملی عدد بالای ۰/۴ هستند.

- پایایی و روایی

ضریب آلفای کرونباخ (cronbach's alpha) از روش‌های معتبر ارزیابی پایایی است. اگر مقدار آن بین ۰/۵ تا ۰/۷ باشد، اعتبار پرسشنامه متوسط و اگر ۰/۷ یا بیشتر باشد، اعتبار آن مطلوب است. پایایی ترکیبی (composite reliability) معیاری دیگر برای اندازه‌گیری سازگاری درونی گویه‌های یک سازه است و مقدار مطلوب آن بین ۰/۶ تا ۰/۹ است. میانگین واریانس استخراج شده (AVE)، معیاری برای ارزیابی روایی همگرا در معادلات ساختاری است و مقدار بالاتر از ۰/۵ نشان از روایی همگرای مناسب سازه دارد (Davari & Rezazadeh, 2014, 79 & 81). مطابق جدول ۵، تمامی اعداد مرتبط با آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس در محدوده تعیین شده قرار دارند. لذا پایایی و روایی همگرا برای متغیرهای پژوهش تأیید می‌شود. روایی افتراقی، معیاری برای ارزیابی روایی واگرا در معادلات ساختاری است که باید اعداد درون جدول، از اعداد قطر جدول کوچکتر باشند (ibid., 83). مطابق با

با تهیه پرسش‌نامه از گردشگران بررسی شده است. جامعه آماری پرسش‌نامه‌ها، گردشگران مسجد کبود تبریز است. برای تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از بررسی پرسش‌نامه‌ها، شیوه تحلیل معادلات ساختاری با تکنیک مدلسازی حداقل مربعات جزئی (PLS) استفاده شده است. حجم نمونه کم، عدم نیاز به نرمال بودن داده‌ها، مدل‌های اندازه‌گیری از نوع سازنده، قدرت پیش‌بینی مناسب، پیچیدگی مدل، توسعه تئوری و نظریه، استفاده از متغیرهای طبقه‌بندی‌شده، آزمودن تئوری و فرضیه از مزایایی است که PLS را برای بررسی نظریه‌ها و سنجش آن‌ها مناسب می‌گرداند (Sarstedt & Cheah, 2019).

یکی از قواعد شناخته‌شده برای تعیین حداقل نمونه لازم در روش PLS، توسط بارکلای و همکاران (Barclay et al., 1995) ارائه شد. به‌زعم این نویسندگان، حداقل حجم نمونه برای روش PLS برابر است با ۱۰ ضربدر تعداد شاخص‌های مدل اندازه‌گیری که دارای بیشترین شاخص در میان مدل‌های اندازه‌گیری مدل اصلی پژوهش است (Falaki Koluri et al., 2020, 121). مدل ادراک زیباشناسانه، دارای ۱۳ شاخص است که با ضرب در عدد ۱۰، تعداد ۱۳۰+۱۰ پرسشنامه برای این پژوهش در نظر گرفته شده و جهت اطمینان از کفایت نمونه‌گیری، آزمون KMO و آزمون بارتلت مطابق جدول ۴ انجام شده است.

• نمونه مطالعاتی و جامعه آماری

مسجد کبود (مظفریه) به‌عنوان یکی از آثار ارزشمند و منحصر به فرد معماری ایرانی-اسلامی، نمونه مطالعاتی پژوهش بوده است و براساس مؤلفه‌های مستخرج از جدول ۳، معرفی می‌شود (تصویر ۳).

• ارزیابی مدل اندازه‌گیری

نیکیویی برآزش در PLS تطابق مدل نظری با داده‌های تجربی را ارزیابی می‌کند و شامل مواردی به شرح زیر است.

- بارهای عاملی

در تحلیل معادلات ساختاری با روش PLS، بارهای عاملی نشان‌دهنده

(سطح اول - ادراک ابژکتیو)

مسجد به دلیل پلان آزاد و ساده، ابهام و رازآلودگی کمتری در فضا دارد. باین وجود، احجام صلب و غیرقابل نفوذ، با کم‌ترین ارتباط با فضای داخل، مخاطب را وادار به حرکت در گرداگرد مسجد و یافتن مکانی برای رمزگشایی از این توده عظیم می‌کند تا به سردر باشکوه مسجد برسد، جایی که رنگ خنثی آجر خود را به طراوت کاشی‌های معرق آبی‌رنگ طاق در گاهی می‌دهد و کل عناصر ایوان ورودی، ناظر را در آغوش می‌کشد (Shajari et al., 2017, 81).

نقطه مقابل ابهام و رازآلودگی فضا، خوانایی و وضوح است که به دلیل پلان ساده و آزاد مسجد به خوبی رعایت شده است. مسجد کیبود از دو گنبدخانه بزرگ و کوچک تشکیل شده است و وجود شبستان‌های شرقی و غربی در گرداگرد گنبدخانه به شفافیت، وضوح، خوانایی و سیالیت در فضای مسجد کمک می‌کند.

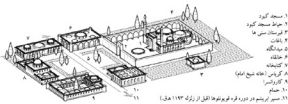

هندسه و ترکیب حجمی خاص بنا، آن را از دیگر نمونه‌های مسجد در ایران متمایز می‌سازد. اندیشه آفرینش معماری مسجد کیبود، چون تک‌ستاره‌ای بود که برای یکبار در خشید و خاموش شد. با وجود روابط شکلی مشترک بین مسجد کیبود و مساجد منطقه آناتولی، تأثیر جریان معماری تیموری در شاکله و ترکیب حجمی آن مشهود است (Kabirsaber et al., 2022, 5).

(سطح سوم - ادراک بازتابی)

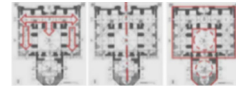
طبق اطلاعات مندرج در کتیبه سردر ورودی تاریخ ساخت آن به سال ۸۷۰ ق. و دوره حکمرانی ابوالمظفر جهانشاه قراقویونلو برمی‌گردد (Kabirsaber et al., 2022, 8). مجموعه مظفریه که مشتمل بر مسجد، خانقاه، کتابخانه، صحن و حمام است، به‌واسطه زمین‌لرزه‌های مکرر تبریز، از هم پاشیده می‌شود و آنچه از مهم‌ترین عضو مجموعه مظفریه در برابر دیدگان قرار دارد، بنایی است که حاصل مرمت و مداخلات هشتاد سال اخیر از دوره پهلوی اول است. وضعیت موجود این بنا، همانی نیست که معماران اولیه‌اش در عصر قراقویونلوها اراده کرده بودند (ibid., 9).

در مسجد کیبود تبریز یک گنبدخانه بزرگ (مسجد) و یک گنبدخانه کوچک (مقبره) به صورت متوالی در محور ورودی به یکدیگر وصل شده‌اند. جهانشاه و همسرش خاتونجان بیگم براساس سنت مقبره‌سازی برای سلاطین و بزرگان به فکر ایجاد فضایی مجزا برای قرارگیری مقابرشان در مجموعه مظفریه افتاده‌اند. این امر می‌تواند دلایل احتمالی داشته باشد؛ نظیر نماد بودن اتصال مسجد به مقبره در آرامگاه با تعلقات شیعی و علوی یا تأثیرپذیری از مقابر دوگنبدی عثمانی (Dehghani Tafti et al., 2022, 14 & 16).

در همه ادوار تاریخی ایران مذهب و سیاست، دو عنصر مهم در شکل‌گیری هنر و معماری به‌شمار می‌آیند. در مسجد کیبود، کتیبه قرآنی به خط ثلث دورتادور شبستان اصلی نشان از پیام‌های دینی دارد (Shajari et al., 2017, 84). دیوارنگاره‌های مسجد نشانه اعتقاد باتیان این بنا به خاندان علی‌بن‌ابیطالب (ع) است. امروزه نیز برپاماندن مسجد کیبود برگی از فرهنگ، تاریخ، دینداری و معنویت مردم این خطه است (Rasouli Pour et al., 2024, 109 & 119).

هندسه: فضای جانبی شبستان حول گنبدخانه مرکزی با مدخل‌های اصلی و فرعی جهت ارتباط، به زیبایی انتظام یافته‌اند. محور، صحن محصور و تعریف‌شده مسجد با شکل منظم هندسی، نقش انتقال‌دهنده ناظر از یک فضای نامنظم روزمره به فضای منظم و معنوی ایفا می‌کند. توالی: در سراسر جلوی شبستان دالان گنبدداری قرار دارد و دالان‌های مشابه اضلاع شبستان، موجب توسعه بنا می‌شود (Shajari et al., 2017, 81).

بین پلان و فرم و به عبارتی بین ساختار و کارکرد آن، هماهنگی وجود دارد. همچنین تناسب رنگ، بافت و مصالح در داخل و خارج بنا به‌ویژه با الهام از دو رنگ زرد و آبی به‌عنوان رنگ‌های اصلی و رنگ سبز، وجود داشته است اما به دلیل مرمت‌های نادرست در طی سالیان، هماهنگی و تناسب کلی تزیینات و نمای مسجد در هم ریخته است.

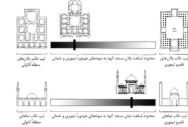

توالی مسجد در ترکیب با تقابل نور و سایه که محصول خلق فضاهای باز، نیمه‌باز و بسته است، ناظر را دعوت به تجربه فضای روشن (صحن مسجد)، نیمه‌تاریک (درگاه و دهلیز ورودی) و تاریک (فضای شبستان) می‌کند. این تضاد نوری به دور از دل‌مشغولی‌های بیرونی، انسان را آماده سیروسلوك در درون خود و رازنویز با منبع اصلی آفرینش می‌کند (Shajari et al., 2017, 81 & 85).

(سطح دوم - ادراک سوژه‌کتیو)

مساجد با وجود تفاوت‌هایی که در اقلیم‌های مختلف دارند، به‌واسطه نشانه‌های مهم معماری، نوعی از احساس هم‌چندت‌پنداری و خاطر‌مانگیزی را برای گردشگران به همراه دارند.

به گفته استاد پیرنیا (۱۳۸۳) «مسجد کیبود برخلاف بیشتر مساجد میانسرا ندارد و به دلیل سردی هوای تبریز به‌گونه بیرون‌گرا ساخته شده است». گرچه شباهت فرمی و سبکی زیادی با مساجد دوگنبد منطقه آناتولی دارد، از نظر طرح نما و به‌خصوص تزیینات، ارتباط بسیار نزدیکی با برخی نمونه‌های دوگنبد تیموری در منطقه خراسان بزرگ دارد (Kabirsaber et al., 2022, 13).

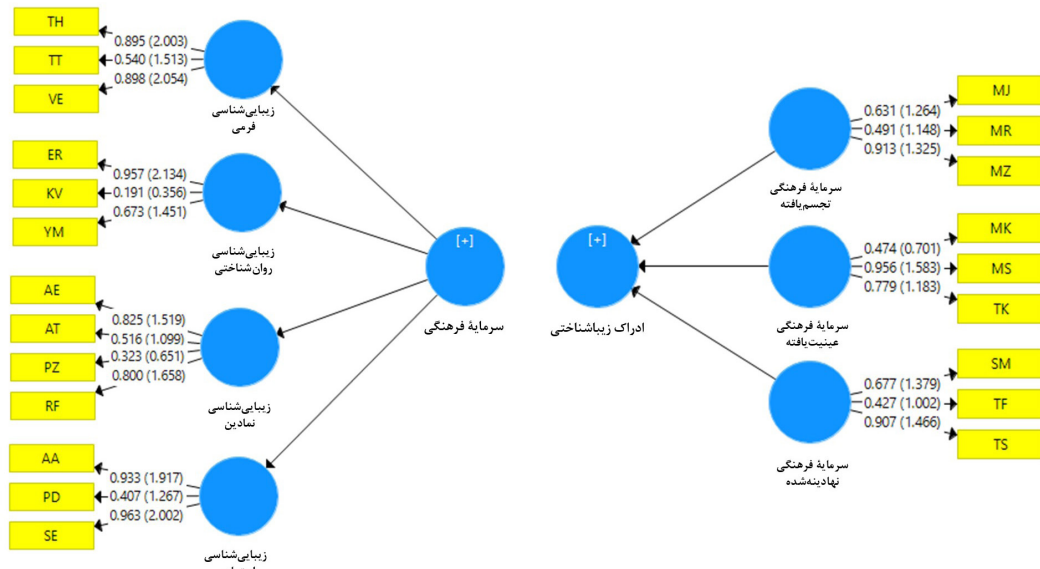
از میان رنگ‌ها، دو رنگ آبی لاجوردی (در زمینه کتیبه‌ها) و سفید (در خط متن کتیبه) رنگ غالب در تزیینات این مسجد است که به‌لحاظ نمادین، این دو رنگ، نمودی از اعتقاد عرفا در تزیینات مسجد به حساب می‌آیند (Rasouli Pour et al., 2024, 208).

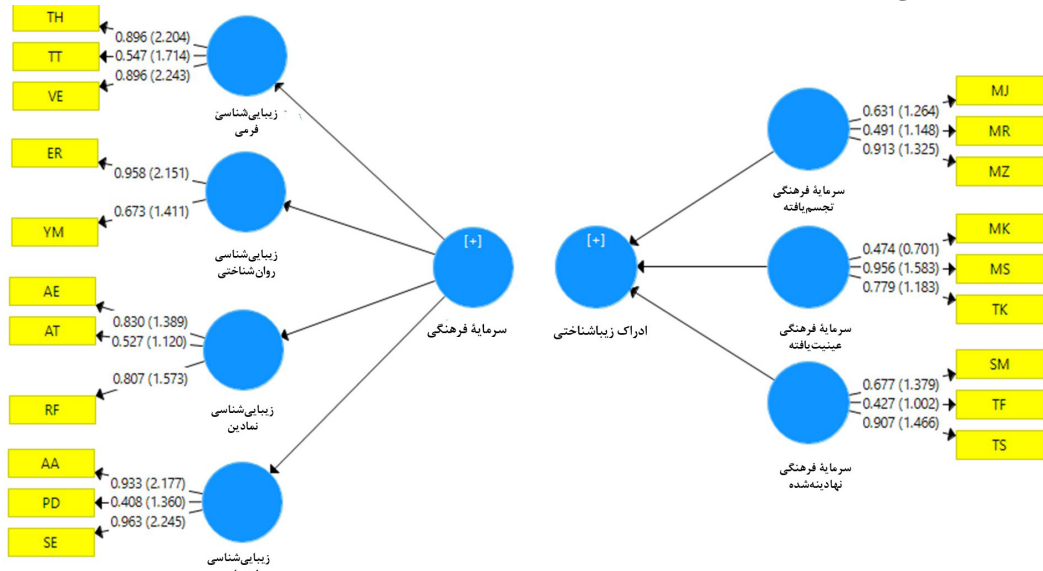
از مهمترین نمادها در کالبد مساجد گنبد و منار است. از دو منار مسجد که اکنون یکی از آن‌ها باقی مانده است، با کشیدگی نسبتاً کم به آسمان، نشانی از توجه به بیرون دارد. دو گنبد قدیمی و اصلی با دربرگیری فضای داخل، نماد توجه به درون است. این دو در کنار هم تمثیلی از دو سیر انسان در آفاق و انفس دارند (نقره‌کار، ۱۳۹۴، ۲۷).

تصویر ۳. تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی در مسجد کیبود تبریز در سه سطح ادراکی. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۴. مدل تأثیر سرمايه فرهنگي گردشگران بر ادراک زیبایشناسانه از مسجد کبود قبل از حذف بارهای کمتر از ۰/۴. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۵. مدل تأثیر سرمايه فرهنگي گردشگران بر ادراک زیبایشناسانه از مسجد کبود بعد از حذف بارهای کمتر از ۰/۴. مأخذ: نگارندگان.

جدول ۵. روایی همگرا و پایایی. مأخذ: نگارندگان.

میانگین واریانس	پایایی ترکیبی	ضریب آلفای کرونباخ	اجتماعی
۰/۶۵۵	۰/۸۳۷	۰/۷۲۳	اجتماعی
۰/۶۸۶	۰/۸۰۹	۰/۶۰۵	روانشناختی
۰/۶۳۵	۰/۸۳۳	۰/۷۳۴	فرمی
۰/۵۳۹	۰/۷۷۲	۰/۶۳۴	نمادین
۰/۵۱۱	۰/۷۳۰	۰/۶۱۰	تجسیم‌یافته
۰/۵۸۱	۰/۷۹۵	۰/۷۳۹	عينيت‌يافته
۰/۵۰۶	۰/۷۲۵	۰/۵۸۵	نهادينه‌شده

چه سهمی در تغییرات متغیر وابسته دارد. در آماره t (t-statistic) مقادیر بالاتر از ۱/۹۶ برای سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار هستند. سطح معنی‌داری (p-values) احتمال رد فرضیه صفر است که

جدول ۶ و ۷، روایی افتراقی به ترتیب برای تمامی متغیرهای سرمايه فرهنگي و تمامی متغیرهای ادراک زیبایشناختی، براساس بزرگتربودن اعداد قطر جدول تأیید می‌شود.

یافته‌ها و بحث

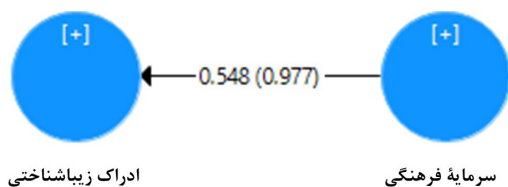
مدل ساختاری، به‌ویژه در زمینه مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM)، به ارزیابی و اعتبارسنجی روابط بین متغیرهای مشاهده‌شده و نهفته اشاره دارد. ضریب مسیر (path coefficient) معیاری در تحلیل مسیر است که شدت و جهت تأثیر یک متغیر مستقل بر یک متغیر وابسته را نشان می‌دهد. این ضریب، عددی بین ۱- و ۱ است که مقادیر مثبت نشان‌دهنده تأثیر مثبت و مقادیر منفی نشان‌دهنده تأثیر منفی هستند. هر چه مقدار به یک نزدیک‌تر باشد، تأثیر آن متغیر بر متغیر وابسته قوی‌تر است. اندازه اثر (f-Square) معیاری است که به پژوهشگران کمک می‌کند تا بفهمند هر متغیر مستقل

جدول ۶. روایی واگرا در ابعاد سرمایه فرهنگی. مأخذ: نگارندگان.

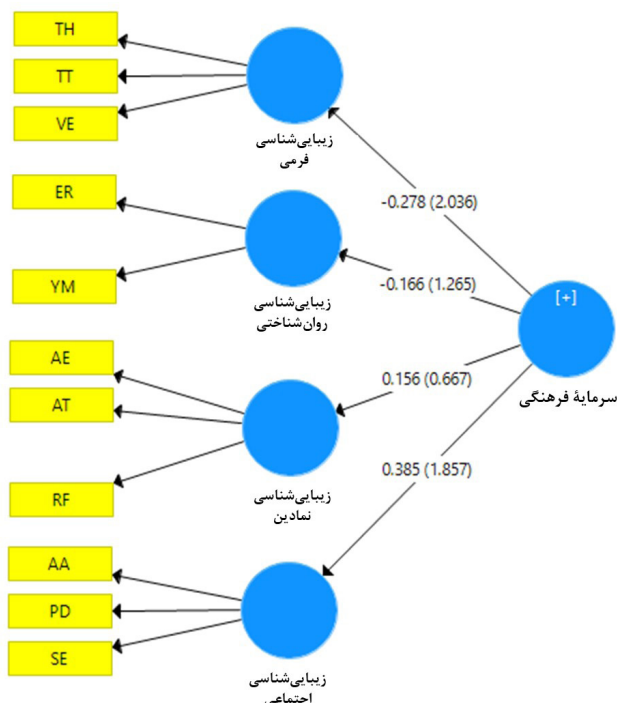
نهادینه شده	عینیت یافته	تجسم یافته	ادراک زیباشناختی	
-	-	-	۰/۴۲۱	ادراک زیباشناختی
-	-	۰/۷۰۱	۰/۴۱۱	تجسم یافته
-	۰/۷۶۳	۰/۴۴۵	-۰/۱۴۰	عینیت یافته
۰/۶۹۹	۰/۰۹۷	۰/۳۳۳	۰/۴۱۱	نهادینه شده

جدول ۷. روایی واگرا در سطوح ادراکات زیباشناختی. مأخذ: نگارندگان.

سرمایه فرهنگی	نمادین	فرمی	روانشناختی	اجتماعی	
-	-	-	-	۰/۸۰۹	اجتماعی
-	-	-	۰/۸۲۸	۰/۰۹۱	روانشناختی
-	-	۰/۷۹۷	۰/۳۴۴	۰/۱۵۷	فرمی
-	۰/۷۳۴	۰/۳۳۵	۰/۳۶۷	۰/۳۱۵	نمادین
۰/۴۸۱	۰/۱۵۶	-۰/۲۷۸	-۰/۱۶۶	۰/۳۸۵	سرمایه فرهنگی

تصویر ۶. ضریب مسیر ارتباط سرمایه فرهنگی با ادراک زیباشناختی گردشگران. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۷. ضریب مسیر ارتباط سرمایه فرهنگی با سطوح ادراک زیباشناختی گردشگران. مأخذ: نگارندگان.

فرمی (۰/۰۸۴)، روانشناختی (۰/۰۲۸) و نمادین (۰/۰۲۵) دارد. همچنین در هر یک از سطوح زیبایی‌شناسی، براساس بار عاملی هر شاخص، می‌توان به مقایسه درونی بین این شاخص‌ها طبق

مقادیر کمتر از ۰/۵۰ معنادار هستند (Falaki Koluri et al., 2020). در ادامه براساس مقادیر تعیین‌شده برای ضریب مسیر، اندازه اثر، آماره t و سطح معنی‌داری، به بررسی چگونگی تأثیر متغیر مستقل سرمایه فرهنگی بر متغیر وابسته ادراک زیباشناختی در گردشگران میراث (معماری) پرداخته می‌شود.

• بررسی ارتباط سرمایه فرهنگی با ادراک زیباشناختی گردشگران

در ضریب مسیر (path coefficients)، مقدار ۰/۵۴۸، نشان‌دهنده تأثیر مثبت (مستقیم) و نسبتاً قوی سرمایه فرهنگی بر ادراک زیباشناختی است (تصویر ۶).

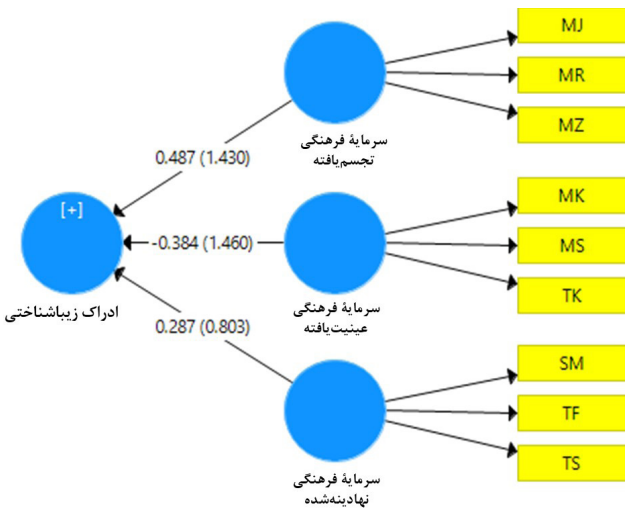
• بررسی ارتباط سرمایه فرهنگی با سطوح ادراک زیباشناختی گردشگران

در ضریب مسیر (path coefficients)، مقدار ۰/۱۵۶ و ۰/۳۸۵ برای زیبایی‌شناسی نمادین و اجتماعی نشان‌دهنده تأثیر مثبت (مستقیم) سرمایه فرهنگی بر ادراک زیباشناختی است. یعنی هر اندازه سرمایه فرهنگی گردشگران بیشتر باشد، سطوح بالاتر زیبایی‌شناسی یعنی زیبایی‌شناسی نمادین و اجتماعی (سطح دوم و سوم) بیشتر ادراک می‌شود و تحلیل نمادها، ارزش‌ها و تفسیر نگرش اجتماعی صورت می‌پذیرد. در مقابل مقدار -۰/۲۷۸ و -۰/۱۶۶ برای زیبایی‌شناسی فرمی و روانشناختی، نشان‌دهنده تأثیر منفی (عکس) سرمایه فرهنگی بر ادراک زیباشناختی است. یعنی با کاهش سرمایه فرهنگی گردشگران، ادراک زیباشناسانه فرمی و روانشناختی آن‌ها از مسجد کبود بیشتر می‌شود. به عبارتی زیبایی‌شناسی فرمی و روانشناختی که جزء سطوح پایین‌تر ادراک هستند (سطح اول)، در افراد با سرمایه فرهنگی کم، بیشتر ادراک می‌شود و آن‌ها هنگام بازدید از بنا کلیت ملموسی از آن را دریافت می‌کنند (تصویر ۷).

اندازه اثر (f-Square) نشان می‌دهد سرمایه فرهنگی، بیشترین تأثیر را بر زیبایی‌شناسی اجتماعی (۰/۱۷۴) و پس از آن بر زیبایی‌شناسی

نهادینه شده، تأثیر مثبت و غیرمعنادار و سرمایه فرهنگی عینیت یافته تأثیر منفی و معناداری بر ادراک زیباشناختی دارد.

در این بخش به مقایسه نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های غیرداخلی، در زمینه نقش مخاطب (گردشگر) در تعاملات فرهنگی با اثر میراث (معماری) پرداخته می‌شود. نتایج پژوهش گائو و همکاران (Gao et al., 2021) نشان می‌دهد برای گردشگران جوان چینی، درک و مصرف آن‌ها از میراث فرهنگی به وضوح تحت تأثیر ارزش‌های فرهنگی غربی مانند فردگرایی است. بنابراین، آن‌ها بسیار کمتر به مکان‌های میراث معروف علاقه‌مند می‌شوند. همچنین نتایج پژوهش لای و همکاران (Lai et al., 2021) نشان می‌دهد، پیگیری اصالت فرهنگی، حافظه و خاطرات فرهنگی، یادگیری فرهنگی و نگرش مثبت گردشگران نسبت به مناطق فرهنگی عاملی پیشرو در شکل‌گیری قصد بازدید مجدد گردشگران فرهنگی است. در نهایت، نتایج پژوهش خو و همکاران (Xu et al., 2022) نشان‌دهنده این است که زمانی که صلاحیت‌های فرهنگی گردشگران از چالش‌های فرهنگی مقصد قوی‌تر باشد، گرایش و تعامل فرهنگی نیز بیشتر

تصویر ۸. ضریب مسیر ارتباط ابعاد سرمایه فرهنگی با ادراک زیباشناختی گردشگران. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۵ دست یافت. در زیبایی‌شناسی فرمی، تناسب و هماهنگی، در زیبایی‌شناسی روانشناختی، ابهام و رازآمیزی، در زیبایی‌شناسی نمادین، عناصر بومی و اصالت زمینه و روابط معنایی در فرم و فضا و در زیبایی‌شناسی اجتماعی، اهمیت تاریخی ساخت بنا و پیام‌ها و دیدگاه‌های اجتماعی شدت اثر بیشتری دارند.

همچنین جدول ۸ نشان می‌دهد متغیر سرمایه فرهنگی؛ تأثیر مثبت و معناداری بر زیبایی‌شناسی اجتماعی، تأثیر منفی و غیرمعناداری بر زیبایی‌شناسی روانشناختی، تأثیر منفی و معناداری بر زیبایی‌شناسی فرمی و تأثیر مثبت و غیرمعناداری بر زیبایی‌شناسی نمادین دارد که تأییدی بر یافته‌های پیشین است.

• بررسی ارتباط ابعاد سرمایه فرهنگی با ادراک زیباشناختی گردشگران

در ضریب مسیر (Path Coefficients)، مقدار $0/384$ - برای سرمایه فرهنگی عینیت یافته، نشان از تأثیر منفی (عکس) این سرمایه فرهنگی بر ادراک زیباشناختی دارد. یعنی با افزایش سرمایه عینیت یافته گردشگران، ادراک زیباشناسانه آن‌ها از مسجد کبود کمتر می‌شود و بالعکس. در مقابل مقدار $0/487$ و $0/287$ برای سرمایه فرهنگی تجسم یافته و نهادینه شده، نشان از تأثیر مثبت (مستقیم) این سرمایه‌های فرهنگی بر ادراک زیباشناختی دارد. یعنی با افزایش سرمایه تجسم یافته و نهادینه شده گردشگران، ادراک زیباشناسانه آن‌ها از مسجد کبود بیشتر می‌شود و بالعکس (تصویر ۸).

اندازه اثر (f-Square) نشان می‌دهد سرمایه فرهنگی تجسم یافته ($0/270$) و عینیت یافته ($0/188$)، به ترتیب بیشترین تأثیر و سرمایه فرهنگی نهادینه شده ($0/166$) کمترین تأثیر را بر ادراک زیبایی‌شناسی دارد. در هریک از ابعاد سرمایه فرهنگی، براساس بار عاملی هر شاخص، می‌توان به مقایسه درونی بین آن‌ها طبق تصویر ۵ دست یافت. در بُعد سرمایه فرهنگی تجسم یافته، مهارت ذهنی، در بُعد سرمایه فرهنگی عینیت یافته مصرف سالانه کالاهای فرهنگی و در بُعد سرمایه فرهنگی نهادینه شده تحصیلات فرد شدت اثر بیشتری دارند.

همچنین جدول ۹ نشان می‌دهد سرمایه فرهنگی تجسم یافته و

جدول ۸. میانگین و انحراف معیار در ارتباط ابعاد سرمایه فرهنگی با سطوح ادراک زیباشناختی گردشگران. مأخذ: نگارندگان.

ضریب تأثیر	آماره t	سطح معنی داری
۰/۳۸۵	۱/۹۹۴	۰/۰۴۷
-۰/۱۶۶	۱/۰۵۶	۰/۲۹۲
-۰/۲۷۸	۲/۱۵۹	۰/۰۳۱
۰/۱۵۶	۰/۶۷۳	۰/۵۰۲

جدول ۹. میانگین و انحراف معیار در ارتباط ابعاد سرمایه فرهنگی با ادراک زیباشناختی گردشگران. مأخذ: نگارندگان.

ضریب تأثیر	آماره t	سطح معنی داری
۰/۴۸۷	۱/۳۷۷	۰/۱۶۹
-۰/۳۸۴	۱/۹۸۹	۰/۰۴۸
۰/۲۸۷	۱/۷۷۳	۰/۴۴۰

خواهد بود. نتایج تمامی پژوهش‌ها حاکی از آن است که دارا بودن صلاحیت‌های فرهنگی و پیگیری اصالت فرهنگی، علاقه‌مندی به مکان گردشگری و تعامل فرهنگی را ارتقا می‌دهد که این با نتایج این پژوهش در تطابق است؛ به‌طوری که در این پژوهش نیز براساس نظریه تمایز بوردیو، افراد با سرمایه فرهنگی بالاتر، در زمینه تعامل و دریافت مفاهیم فرهنگی اثر میراث (معماری) بهتر عمل می‌کنند. بنابراین نظریه بوردیو در زمینه تأثیر سرمایه فرهنگی در ادراک اثر میراث (معماری) به‌عنوان یکی از اشکال هنر در این پژوهش و در زمینه تأثیر سرمایه فرهنگی در ادراک سایر آثار هنری همچون موسیقی، نقاشی در پژوهش‌های زیر اثبات می‌شود: نتایج پژوهش یوسفی و همکاران (Yusefi et al., 2022) نشان می‌دهد که با وجود تفاوت عمده میان شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهر شیراز و کشور ایران با زمینه اجتماعی که بوردیو نظریات خود را در آن تبیین کرده است اما همچنان صورت‌بندی عمده‌ترین نظریات بوردیو در زمینه تأثیر سرمایه فرهنگی و اجتماعی بر سلیقه هنری مختلف کارآمد است. در پژوهش نیومن و همکاران (Newman et al., 2013)، نتیجه‌گیری می‌شود که پاسخ افراد مسن به هنرهای تجسمی معاصر تحت تأثیر سرمایه فرهنگی، عادت و طبقه آن‌ها قرار می‌گیرد. در پژوهش جرگ (Jörg, 2009)، نتایج تجربی نشان می‌دهد که تعداد بیشتری از اشکال دریافت موسیقی نسبت به آن‌چه در نظریه ادراک هنر بوردیو با تمرکز بر رمزگشایی و درک تحلیلی از هنر فرض شده است، وجود دارد.

نتیجه‌گیری

این پژوهش به اثبات نظریه بوردیو در زمینه گردشگری میراث (گردشگری معماری) و چگونگی تأثیر ابعاد سرمایه فرهنگی بر سطوح ادراک زیباشناسانه آثار میراث (معماری) می‌پردازد. در بخش نظری، ابعاد سرمایه فرهنگی در سه بُعد تجسم‌یافته، عینیت‌یافته و نهادینه‌شده است و سطوح ادراک زیباشناختی آثار میراث در سطح اول شامل زیبایی‌شناسی فرمی و روانشناختی، سطح دوم شامل زیبایی‌شناسی نمادین و سطح سوم شامل زیبایی‌شناسی اجتماعی، تبیین شد. در بخش میدانی، جهت دست‌یابی به رابطه سرمایه فرهنگی و ادراکات زیباشناختی از آثار میراث، براساس شاخص‌های بخش نظری، به گردآوری پرسش‌نامه از گردشگران مسجد کبود پرداخته شد و تحلیل‌ها در سه بخش انجام شد. نتایج تحلیل‌های بخش اول نشان می‌دهد با افزایش سرمایه فرهنگی گردشگران، ادراک زیباشناختی آن‌ها از مسجد کبود بیشتر می‌شود. در بخش دوم، یعنی «واکاوی تأثیر سرمایه فرهنگی بر سطوح ادراک زیباشناختی»، رابطه مستقیم سرمایه فرهنگی با ادراکات زیباشناختی نمادین و اجتماعی، مفسر آن است که بالا بودن سرمایه فرهنگی باعث می‌شود که ادراک زیباشناختی در سطوح بالاتر اتفاق بیفتد و طبیعی است که افراد با سرمایه فرهنگی پایین، این سطوح از زیبایی‌شناسی را ادراک نکنند. از طرفی رابطه عکس سرمایه

فرهنگی با ادراکات زیباشناختی فرمی و روانشناختی، مفسر آن است که به‌طور طبیعی، افراد با سرمایه فرهنگی پایین، این سطح زیبایی‌شناسی را ادراک می‌کنند. انتظار می‌رفت افراد با سرمایه فرهنگی بالا نیز سطوح پایین‌تر را به راحتی ادراک کنند اما با توجه به شرایط فعلی مسجد و بالا بودن انتظارات گردشگران با سرمایه فرهنگی بالا، این بنا به‌عنوان یک اثر گردشگری در قیاس با بناهای هم‌دوره، نتوانسته خواسته‌ها را برآورده کند. لذا رابطه عکس حاصل از داده‌ها دلالت بر این موضوع دارد. تأثیر مثبت و معنادار سرمایه فرهنگی بر زیبایی‌شناسی اجتماعی (سطوح بالاتر) و تأثیر منفی و معنادار سرمایه فرهنگی بر زیبایی‌شناسی فرمی (سطوح پایین‌تر)، تأییدی بر سلسله‌مراتبی بودن سطوح ادراک زیبایی‌شناسی است.

در بخش سوم، یعنی «واکاوی تأثیر ابعاد سرمایه فرهنگی بر ادراک زیباشناختی»، رابطه مستقیم سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته و نهادینه‌شده با ادراک زیباشناختی مفسر آن است که سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، با دربرداشتن مهارت‌های ذهنی، رفتاری و جسمی، بیشترین تأثیر مثبت را در ادراک زیبایی‌شناسی از آثار میراث (معماری) و سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده که با مدرک تحصیلی و شغل در ارتباط است، کمترین تأثیر مثبت را بر ادراک زیباشناختی دارد. لذا در بحث سرمایه فرهنگی، اهمیت مهارت‌های ذهنی، رفتاری و جسمی - که شامل مهارت‌های ذاتی و اکتسابی فارغ از مدارک رسمی است - نسبت به دانش آکادمیک و مدارج کسب‌شده رسمی نمایان می‌شود. از طرفی رابطه عکس سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته با ادراک زیباشناختی مفسر آن است که سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته با تملک و مصرف کالاهای فرهنگی، بیشتر شامل فعالیت‌های اوقات فراغت می‌شود و براساس مصاحبه با گردشگران، افرادی که سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته بالایی دارند، بازدید از آثار میراث را به‌عنوان بخشی از فعالیت‌های اوقات فراغت قلمداد کرده‌اند و توجهی به ادراکات زیباشناسانه از این آثار ندارند.

به‌طور کلی، نگاه فرهنگی به گردشگری، پژوهشگران این پژوهش را بر آن داشت تا آثار میراث (معماری) را به‌عنوان اثری هنری که در پی انتقال ارزش‌های فرهنگی خود بوده، نگریسته و گردشگران را به‌عنوان مصرف‌کنندگان این اثر هنری قلمداد کنند؛ به‌طوری که سرمایه‌های فرهنگی آن‌ها در میزان بهره‌مندی‌شان از این آثار نقش داشته است. حال با توجه به میزان نارضایتی گردشگران با سرمایه فرهنگی بالا از وضعیت کنونی مسجد کبود و اهمیت سطوح اول ادراک یعنی زیبایی‌شناسی فرمی و روانشناختی در این زمینه، به ارائه راهکارهای کاربردی براساس مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن پرداخته می‌شود. در ادراک فرمی، تناسب و هماهنگی و در ادراک روانشناختی، ابهام و رازآمیزی دارای شدت اثر بیشتری هستند اما به‌دلیل مرمت‌های نادرست در طی سالیان متمادی،

از جمله ارتقای دانش عمومی و تخصصی، شناخت هنرمندان و اندیشمندان و ... موجبات رشد سرمایه فرهنگی آن‌ها و افزایش سطح فرهنگ عمومی جامعه را فراهم می‌کند. از طرفی، در سرمایه فرهنگی نهادینه شده، مصرف کالاهای فرهنگی شدت اثر بیشتری دارد که به دلیل بی‌توجهی به محتوای آثار فرهنگی، درک زیباشناسانه را تقلیل می‌دهد. لذا این امر اهمیت بهبود عملکرد اجتماعی و محتوای فرهنگی رسانه و فضای مجازی و تولید و باز نشر آثار فرهنگی فاخر را آشکار می‌کند. همچنین بهبود ذائقه مردم و افزایش آگاهی و آموزش در زمینه اهمیت آثار فرهنگی و لزوم حفظ و توسعه ارزش‌های مرتبط با آن نیز کارآمد خواهد بود.

اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

موجود است به‌عنوان ابژه می‌پردازد و فرآیند آگاهی شکل می‌گیرد (Mohammadi & Abachi, 2022, 7).
۳. در «دراک بازتابی» بورديو وی ادعا می‌کند اگر پژوهشگران بخواهند چگونگی دریافت شخصی یا خلق اثر هنری را درک کنند، مجبور به مستغرق ساختن خود در خصایص تاریخی زمان و مکان ساخت یا مشاهده اثر خواهند شد (Webster, 2017, 143).

and class discrimination in forming and compiling music sociology Emphasizing on Bourdieu, Adorno, and Peterson's views. *Sociological Studies*, 19(6), 7-20. <https://www.sid.ir/paper/222530/en>

- Barclay, D. W., Thompson, R., & Higgins, C. A. (1995). The partial least squares approach to causal modeling: Personal computer adoption and use as an illustration. *Technology Studies: Special Issue on Research Methodology*, 2(2), 284-324. https://www.researchgate.net/publication/242663837_The_Partial_Least_Squares_PLS_Approach_to_Causal_Modeling_Personal_Computer_Use_as_an_Illustration
- Benvidi, F. (2015). Role of Imagination in the Phenomenology of Aesthetic Experience on Mikel Dufrenne Case Study: Paintings of Charles VIII. *Journal of Fine Arts: Visual Arts*, 19(4), 4-14. <https://doi.org/10.22059/jfava.2014.55415>
- Bourdieu, P. (2005). *Social capital, trust, democracy and development* (K. Tajbakhsh, Ed.; A. Khakbaz & H. Pouyan, Trans.). Shirazeh.
- Brady, E. (1998). Imagination and the Aesthetic Appreciation of Nature. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 56(2), 139-147. <https://www.jstor.org/stable/432252>
- Chalmers, D. (1978). Environmental aesthetics: concepts and methods. In D. Carson (Ed.), *Proceedings of a Workshop on Environmental Perception* (pp. 23-48). University of Otago.
- Chen, B., Ochieng, A. A., & Bao, Z. (2009). Assessment of aesthetic quality and multiple functions of urban green space from the users' perspective: The case of Hangzhou Flower

هماهنگی و تناسب کلی تزیینات و نمای مسجد در هم ریخته است؛ در حالی که این تزیینات خود راهی به سوی رمزگشایی از رازآمیزی این بنا هستند. لذا این امر سیاستگذاران و مسئولان شهری به‌ویژه میراث فرهنگی استان را ملزم به برنامه‌ریزی درست و بهره‌گیری از افراد مجرب در راستای مرمت و احیای اصولی این اثر فاخر می‌کند.

از طرفی شناسایی عوامل تأثیرگذار در ارتقای سرمایه فرهنگی گردشگران، می‌تواند در ادراک زیباشناختی گردشگران مسجد کبود تبریز و انتقال مفاهیم فرهنگی آن، مؤثر واقع شود. با توجه به اهمیت سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته و اثر منفی سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته بر ادراک زیباشناختی، راهکارهای بهبودبخش براساس مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن، ارائه می‌شود. در سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، مهارت ذهنی دارای شدت اثر بیشتری است. بنابراین، زمینه‌سازی‌های فرهنگی و سرمایه‌گذاری در زمینه افزایش مهارت‌های ذهنی افراد جامعه

پی‌نوشت‌ها

۱. «ابژه زیباشناختی»، اثر هنری قابل درک است زیرا به خاطر خود درک می‌شود. هنگامی که زیبایی درک می‌شود، حس برای تشکیل ابژه زیبایی‌شناختی بکار می‌رود (Benvidi, 2015, 7).
۲. براساس «سبزه زیباشناختی» در تعامل انسان با طبیعت، عناصر و اشیاء موجود، ذهنیت انسان به‌عنوان سوژه به شناخت و ادراک هر آنچه

فهرست منابع

- بابازاده اسکویی، سولماز؛ زینالی‌عظیم، علی؛ عدلی‌فر، فرانک و جمشیدی، منصوره. (۱۴۰۱). تحلیل کیفیت محیط شهری با ادراک زیبایی‌شناسی و حس تعلق در تبریز. *انسان و محیط‌زیست*، ۲(۲۰)، ۲۶۷-۲۸۳. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/847850>
- پیرنیا، محمدکریم. (۱۳۸۳). سبک‌شناسی معماری ایرانی (تدوین غلامحسین معماریان). معمار.
- خدابخش، آرش و عباس‌زاده، شهاب. (۱۴۰۰). تجربه زیبایی‌شناسی در معماری با اتکا بر آرای جورج لیکاف و مارک جانسون. *معماری‌شناسی*، ۳(۱۸)، ۷-۱۱. <https://l1nq.com/iYan8>
- سهروردی، شهاب‌الدین یحیی. (۱۳۷۳). *حکمت‌الاشراق* (تحصیح، تحقیق و مقدمه حسین ضیائی تربتی). پژوهشگاه مطالعات فرهنگی اجتماعی و تمدنی.
- صالحی امیری، سیدرضا و سپهرنیا، رزیتا. (۱۳۹۴). *الگوی ارتقای سرمایه فرهنگی در ایران*. ققنوس.
- صدرالدین شیرازی، محمدین ابراهیم. (۱۳۸۰). *الحکمه‌المتعالیه فی الاسفار الاربعه* (ترجمه محمد خواجه‌جو). مولی.
- فاضلی، محمد. (۱۳۸۲). *مصرف و سبک زندگی*. صبح صادق.
- فتحی، ابراهیم و دهقانپور فراشاه، طیبه. (۱۳۹۹). بررسی سرمایه فرهنگی بورديو و رشد در تعالیم دینی. *دین و سیاست فرهنگی*، ۷(۱)، ۱۶۵-۲۱۲. https://www.jrcp.ir/article_108302.html
- نقره‌کار، عبدالحمید. (۱۳۹۴). *برداشتی از حکمت اسلامی در هنر و معماری*. فکر نو.
- Ahmadi, H., Vatandoost, R., & Shirvani, M. (2016). Conception process of audiences' view of beauty in art: Islamic and Western philosophers' views. *Journal of Fine Arts: Visual Arts*, 21(4), 13-20. <https://doi.org/10.22059/jfava.2016.59947>
- Ambrose, T. & Panie, C. (2006). *Museum Basics*. Routledge.
- Amir Mazaheri, A.M. (2015). The role of cultural capital

- Garden, China. *Landscape and Urban Planning*, 93(1), 76-82. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2009.06.001>
- Daniel, T. C., & Vining, J. (1983). Methodological issues in the assessment of landscape quality. In I. Altman & J. F. Wohlwill (Eds.), *Behavior and the natural environment* (Vol. 6, pp. 39-84). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-3539-9_3
 - Davari, A., & Rezazadeh, A. (2014). *Structural Equation Modeling with PLS*. Jahad Daneshgahi.
 - Dehghani Tafti, M., Modarres-zadeh, Z. A., & Me'marian, G. (2022). The origin of the architectural model of the Blue Mosque in Tabriz. *Journal of Iranian Architecture Studies*, 10(19), 5-23. <https://doi.org/10.22052/jias.2022.111862>
 - Dufrenne, M. (1973). *The phenomenology of aesthetic experience* (E. S. Casey, Trans.). Northwestern University Press. <https://books.google.com/books?id=1YRLefGmyPsC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
 - Falaki Koluri, S. Z., Tadbiri, S., Afsharnejad, A., & Majidi, M. (2020). The mediating role of job motivation in relation to coaching competencies and organizational commitment: Evidence from a private bank. *Journal of Sustainable Human Resource Management*, 2(3), 137-117. https://shrm.journals.umz.ac.ir/article_2996.html?lang=en
 - Ganji, M., & Heydarian, A. (2014). Cultural capital and economy of culture. *Strategy*, 23(3), 77-97. https://rahbord.csr.ir/article_152940.html?lang=en
 - Gao, J., Zhang, C., Zhou, X., & Cao, R. (2021). Chinese tourists' perceptions and consumption of cultural heritage: a generational perspective. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 26(7), 719-731. <https://doi.org/10.1080/10941665.2021.1908382>
 - Grutter, J. K. (1997). *Asthetik der Architektur*. Shahid Beheshti University. (Original work published 1987)
 - Hajiablo, K., Hallajzadeh, H., & Masoudnia, E. (2018). Comparison of social capital among the two groups of women with a history of cosmetic surgery and without performing cosmetic surgeries in Rasht. *Journal of Applied Sociology*, 29(4), 167-182. <https://doi.org/10.22108/jas.2018.103670.1088>
 - Hajizadehmeimandi, M., & Falakodin, Z. (2017). A survey of socio-cultural factors affecting responsible environmental behavior (case study: Citizens of Khorramabad). *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 12(1), 7-36. <https://doi.org/10.22055/qjdsd.2017.13046>
 - Helson, H. (1948). Adaptation-level as a basis for a quantitative theory of frames of reference. *Psychological Review*, 55(6), 297-313. <https://doi.org/10.1037/h0056721>
 - Hsieh, H., & Shannon, S. (2005). Three approaches to content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 14-33. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
 - Jörg, R. V. (2009). Cultural capital and music reception. An empirical test of Bourdieu's theory of art perception. *Soziale Welt*, 60(3), 239-257. https://www.researchgate.net/publication/290712090_Cultural_Capital_and_Music_Reception_An_Empirical_Test_of_Bourdieu%27s_Theory_of_Art_Perception
 - Kabirsaber, M., Mazaherian, H., & Peyrovi, M. (2022). Architectural morphology in Kabood Mosque of Tabriz (Iran). *Journal of Iranian Architecture Studies*, 3(6), 5-23. https://jias.kashanu.ac.ir/article_111729.html?lang=en
 - Karimi, M. S., & Moradi, E. (2021). Recognition of the objective and subjective dimensions of the aesthetics of Islamic architecture in the contemporary era. *Islamic Art Studies*, 16.17(37), 245-262. https://www.sysislamicartjournal.ir/article_108421.html?lang=en
 - Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. SAGE. <https://books.google.com/books?id=q657o3M3C8cC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
 - Lai, S., Zhang, S., Zhang, L., Tseng, H. W., & Shiau, Y. C. (2021). Study on the influence of cultural contact and tourism memory on the intention to revisit: a case study of cultural and creative districts. *Sustainability*, 13(4), 2416. <https://doi.org/10.3390/su13042416>
 - Lareau, A., & Weininger, E. B. (2004). Cultural capital in educational research: A critical assessment. In D. L. Swartz & V. L. Zolberg (Eds.), *After Bourdieu*. Springer.
 - Mohammadi, S., & Abachi, M. (2022). Hidden Subjective in the Object of Contemporary Art. *Journal of Fine Arts: Visual Arts*, 27(1), 5-15. <https://www.sid.ir/paper/985322/fa#downloadbottom>
 - Moosavian, S. (2022). Recognition and analysis of theoretical models of environmental psychology with emphasis on the role of human experience in perception of the environment aesthetics. *Human & Environment*, 1(20), 199-214. <https://sanad.iaiu.ir/en/Journal/he/Article/847737>
 - Moosavian, S., & Aminzadeh Gohar Rizi, B. (2022). Explaining components of architectural aesthetics based on humans' experience (Case study: prominent cultural buildings in Tehran). *Bagh-e Nazar*, 19(113), 45-62. <https://doi.org/10.22034/bagh.2022.302389.4987>
 - Morris, C. W. (1938). Foundations of the theory of signs. In O. Neurath (Ed.), *International Encyclopedia of Unified Science* (pp. 1-59). Chicago University Press. <https://www.mpi.nl/publications/item2364493/foundations-theory-signs>
 - Mousavi, S. A., Beyk Mohammadi, H., & Sarami, H. (2022). Evaluation of cultural tourism indicators in tourism development City (Case study, Isfahan). *Journal of Urban Environment Planning and Development*, 6(2), 17-32. <https://doi.org/10.30495/juepd.2022.692241>
 - Najari, M., Mirzaii, K., & Varastehfar, A. (2021). The role of cultural capital in the tendency to government work (Case study: Government organizations in Tehran). *Social Development & Welfare Planning*, 12(47), 27-56. <https://doi.org/10.22054/qjdsd.2021.57715.2098>
 - Nazoktabar, H., & Ebrahimi Kiyapey, H. (2022). The effect of cultural capital components on women's sense of social security (Case study: women 20 to 50 years old in Sari city). *Women Studies*, 13(41), 325-354. <https://doi.org/10.30465/>

ws.2021.35585.3252

- Newman, A., Goulding, A., & Whitehead, C. (2013). How cultural capital, habitus and class influence the responses of older adults to the field of contemporary visual art. *Poetics*, 41(5), 456-480. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2013.07.001>
- Panofsky, E. (1939). *Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance*. Oxford University Press.
- Pirbabaie, M. T., & Soltanzadeh, M. (2015). An introduction to Iran contemporary architecture field forming based on Bourdieu's "Field Theory". *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 20(2), 73-84. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56719>
- Prezioso, M., D'Orazio, A., & Pigliucci, M. (2020). *Synergetic relations between cultural heritage and tourism as driver for territorial development*. ESPON evidence. <https://iris.unilink.it/handle/20.500.14085/3713>
- Rapoport, A. (1982). *The Meaning of the Built Environment: A Non-Verbal Communication Approach*. The University of Arizona Press. https://books.google.com/books?id=ezkN-AQAAMAAJ&source=gbs_book_other_versions
- Rasouli Pour, S., Youz Bashi, A., Keshtgar Ghasemi, R., & Dastmardi, A. (2024). A comparative comparison of the architectural decorations of the Blue Mosque of Yerevan with the Blue Mosque of Tabriz as a cultural strategy. *Islamic Art Studies*, 18(44), 204-221. https://www.sysislamicartjournal.ir/article_127476.html?lang=en
- Ribeiro, F., & Miraldi, J. (2022). Bourdieu, Reflexivity, and Scientific Practice. *Configurações*, 29, 111-130. <https://doi.org/10.4000/configuracoes.15157>
- Sadeghi, S., Ekhlassi, A., & Kamelnia, H. (2019). Analysis of architectural aesthetics role in Iranian houses: Case study: Mashhad historical houses. *Journal of Researches in Islamic Architecture*, 6(4), 3-14. <http://jria.iust.ac.ir/article-1-1103-fa.html>
- Santayana, G. (1896). *The Sense of Beauty: Being the Outline of Aesthetic Theory*. Courier Corporation. https://books.google.com/books/about/The_Sense_of_Beauty.html?id=uauHVC1-ZEd4C
- Sarstedt, M., & Cheah, J. H. (2019). Partial least squares structural equation modeling using SmartPLS: A software review. *Journal of Market Analytics*, 7(3), 196-202. <https://doi.org/10.1057/s41270-019-00058-3>
- Shajari, M., Salkhi Khasraghi, S., & Asefi, M. (2017). Perfection movement of the soul of man in mosque space on the basis of Mulla Sadra's views case study: Tabriz Blue Mosque. *Kimiya-ye Honar*, 6(22), 75-88. http://kimiahonar.ir/browse.php?a_code=A-10-1-170&slc_lang=fa&sid=1
- Sharbatian, M. H., Talebi, M. A., & Karamzadeh, R. (2023). The role of cultural capital on health-oriented lifestyle (Case study: 20-49 year old citizens of Damghan City). *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 12(22), 133-164. <https://doi.org/10.22084/csr.2023.26680.2139>
- Soleimani, M., & Mondegari, K. (2017). Iranian Traditional Home Aesthetics: Recognition Aesthetics Elements Based on Grounded Theory (Case Study: Yazd). *Hoviatshahr*, 4(10), 67-78. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/793962?FullText=FullText>
- Taghvaei, M., & Safarabadi, A. (2012). Cultural Tourism Development with an Emphasis on Historical Attractions: A Case Study of Historical Attractions of Isfahan. *Social Development & Welfare Planning*, 3(12), 59-78. https://qjds.atu.ac.ir/article_3499.html?lang=en
- Webster, H. (2017). Bourdieu for Architects (E. Hanif, Trans.). Fekre No. (Original work published 2011)
- Xu, L., Zhang, J., & Nie, Z. (2022). Role of cultural tendency and involvement in heritage tourism experience: developing a cultural tourism tendency-involvement-experience (TIE) model. *Land*, 11(3), 370. <https://doi.org/10.3390/land11030370>
- Yusefi, R., & Zarekhalili, F. (2019). Factors affecting the aesthetic perception of art (Case study: Two faculties of Shiraz University in 1397). *Sociology of Art and Literature*, 10(2), 145-171. <https://doi.org/10.22059/jsal.2019.273292.665695>
- Yusefi, R., Zarekhalili, F., Moghanipour, M., & Gharavi Manjili, F. (2022). The effect of class, social and cultural capitals on artistic tastes (Case study: Shiraz). *Sociology of Culture and Art*, 4(1), 167-147. <https://doi.org/10.34785/J016.2022.012>
- Zhang, S., Liang, J., Su, X., Chen, Y., & Wei, Q. (2023). Research on global cultural heritage tourism based on bibliometric analysis. *Heritage Science*, 11 (139), 1-19. <https://doi.org/10.1186/s40494-023-00981-w>
- Zube, E. H., Sell, J. L., & Taylor, J. G. (1982). Landscape perception: research, application and theory. *Landscape Planning*, 9(1), 1-3 [https://doi.org/10.1016/0304-3924\(82\)90009-0](https://doi.org/10.1016/0304-3924(82)90009-0)

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Tourism of Culture journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

صلاحی مهر، فرزانه و هاشم پور، پریسا. (۱۴۰۳). نقش سرمایه‌های فرهنگی در ادراکات زیباشناسانه گردشگران براساس نظریه بوردیو (مورد کاوی مسجد کبود تبریز). گردشگری فرهنگ، ۵(۱۹)، ۴۴-۵۷.

DOI: 10.22034/toc.2025.490877.1173

URL: https://www.toc-sj.com/article_215229.html

